

SOSYOTERAPİ: SOSYOLOJİNİN TERAPÖTİK KULLANIMI

Mahmut Kubilay AKMAN

Doç. Dr., Bingöl Üni., Sosyoloji Bölümü

Özet

Sosyoterapi, sosyolojinin terapötik kullanımını sağlayan bir alan olarak 20. yüzyılda geliştirilmiştir. Esasen, yaşanan problemlerin temelinde “sosyal” olanın olduğu bilinciyle sosyoterapi çözüm ve sağaltım alanını da sosyal boyuta taşımaktadır. Bu terapi türünün kullanımında, terapist kadar hasta ya da terapi gören de etkin bir rol alır. Karşılıklı diyalog ve iletişim çerçevesinde sorunların dile getirilmesiyle tedricen sağaltımın gerçekleşmesi amaçlanmaktadır. Bireye, grup terapisi içinde güven duygusu vererek ve karşılıklı anlayış, empati sağlanarak oluşturulan sinerji iyileşme sürecinin asıl kaynağıdır. Sosyoterapiyle tıpkı psikoloji biliminden psikoterapinin kaynaklanması gibi, sosyolojiden terapötik bir disiplin doğmuştur. Bu disiplinin temelleri klinik sosyolojide bulunabilir.

Anahtar Kelimeler: Sosyoterapi, grup terapisi, klinik sosyoloji, kişiler arası terapi, psikoterapi, logoterapi.

Abstract

Sociotherapy: Use of Sociology for Therapeutic Purposes

Sociotherapy which provides therapeutic usage of sociology, was developed as a field in the 20th Century. Mainly, with the consciousness all problems have a “social” dimension,

sociotherapy has sought to find the solution and healing also in the social dimension. In this type of therapy, the patient or the person who has therapy has an active role as much as the therapist. Synergy created in group therapy, giving the feeling of trust and mutual understanding to individuals is the main source of healing. A therapeutic discipline was born from sociology with sociotherapy, similar to the birth of psychotherapy from the science of psychology. The foundations of this discipline can be found in clinical sociology.

Keywords: Sociotherapy, group therapy, clinical sociology, interpersonal therapy, psychotherapy, logotherapy.

Kurte

Sosyoterapî: Bikaranîna Civaknasiyê ya Terapotîk

Sosyoterapî wek qadeke ku ji bo bikaranîna civaknasiyê ya terapotîk pêk bîne, di sedsala 20. de hetiyê pêşxistin. Sosyoterapî di eslê xwe de di bingeha pirsgirêkên ku tên jiyîn de bi hişmendiyeke ya “civakî” wek ku civakî be, qada çareserî û tedawîyê jî ber bi aliyê civakî ve dibe. Di bikaranîna ev cure terapiyê de qasê terapîst bixwe ew kesê nexweş an kesê ku terapî dibîne jî roleke mezin dilîze. Di çarçoveyeke guftûgo û têkiliyeke rûbirû de armanc ew e ku pirsgirêk bên zimên û tedawî gav bi gav bê kirin. Çavkaniya sereke ya pêvajoya pakbûnê ew e ku di nav terapiyeke komî de hesta bixwebaweriyê, faraset û fahmberiyêke dualî û bi empatiyê di wî/wê kesê de çêkirina sînerjiyekê ye. Çawa ku psîkoterapî ji ilmê derûnnasiyê tesîr girtibe wisa jî bi derketina sosyoterepiyê, di civaknasiyê de dîsîplineke terapotîk çêkiriye. Xîmên vê dîsîplîna han dibe ku di civaknasiyê de bên dîtin.

Bêjeyên Sereke: Sosyoterapî, terapiya komî, civaknasiya kilînîk, terapiya di navbera kesan de, psîkoterapî, logoterapî.

المخلص

العلاج الاجتماعي: استعمال علم الاجتماع في المعالجة

تمّ تطوير العلاج الاجتماعي، في القرن العشرين لاستعمال علم الاجتماع في التداوي. في الحقيقة، بوعي أنّ في أساس كلّ ما يحصل من المشاكل ما هو "اجتماعي"، تحمل العلاج الاجتماعي ساحة الحل والتداوي (sağaltım) أيضا إلى الناحية الاجتماعية. في هذا النوع من المعالجة للمريض أو الذي يُعالج دور فعّال أيضا مثل دور المعالج. يهدف وقوع التداوي تدريجيا عبر بيان المشاكل في إطار الحوار المتقابل والاتصال. المنبع الأصلي لمرحلة التحسّن هو الطاقة الإضافية الحاصلة بواسطة إعطاء الفرد حسّ الأمن في داخل العلاج الجماعي والتفاهم المتقابل ومبادلة الأحساس (empati). تولد من علم الاجتماع مجال معالجي كما تولد من علم النفس العلاج النفسي (psikoterapi). يمكن الحصول على أصول هذا المجال في علم الاجتماع الطبي (klinik).

الكلمات المفتاحية: العلاج الاجتماعي، العلاج الجمعي، علم الاجتماع الطبي، المعالجة بين الأفراد، المعالجة النفسية، العلاج بالمعنى.

1. Giriş

Sosyoloji, toplumun ve toplumsallığın bilimi olduğu oranda, bireyin yaşadığı çeşitli sosyal, bireysel, grupsal, psikolojik, vb. problemlerin ve buhranların çözümünü psikoloji, psikiyatri, psikoterapi, rehberlik ve danışmanlık gibi alanlara bırakarak on yıllarca daha büyük, "makro" meselelerle ilgilendi. Kentleşme, sanayileşme, toplumsal cinsiyet, kırsal alan, siyaset gibi alanlar sosyolojinin ve sosyolog öznelerin dikkatini celp ederken bireyin ve grupların yaşadıkları travmalar, psikolojik açmazlar, çatışmalar, nevrozlar, vb.nin nasıl sağaltılacağı, sosyolojik aklın tahayyülünün dışına düştü. Sosyal hizmetler, disiplinler arası bir alan olarak sosyolojiden, hukuktan ve psikolojiden de beslenerek bir nebze bu hususlara el atmıştır. Ne var ki o da en nihayetinde benzer bir makro-yaklaşımına sahiptir; bir insanın veya insanlar grubunun, ülkenin genel refah politikalarından azade olarak tekil ve mikro-ölçekte yaşadıkları "acıları" sağaltmak gibi minör ve bir o kadar da pratik bir yaklaşım, sosyal hizmet uzmanlarının da temel eksenlerinin uzağına düşmektedir. Bu anlamda sosyoterapi, sosyoloji tarihinde benzeri görülmeyen bir girişim olarak karşımıza çıkmış, psikoloji-psikoterapi ilişkisine benzer bir bağlantı ve uygulama alanı sosyoloji ile sosyoterapi arasında oluşmuştur. Sosyoloji dünyasının yeterince tanınmayan bu rengine bu makale ile bir kapı aralayacağız. Dünyada az sayıda uzmanın yürüttüğü sosyoterapi, Türkiye'de ilk defa

akademik ve bilimsel bir yayımla gündeme gelmektedir. Sosyoterapi, sosyologlara geniş ve yeni bir çalışma alanı ve istihdam imkânları sunmaya namzettir. Bu satırların yazarının sosyoterapiye duyduğu ilgi ve bilimsel literatür araştırmaları, 2000’li yılların başlarına gider. On yılı aşkın bir süre boyunca, Türkiye’de sosyoterapiyle ilgili hiçbir ciddi adımın atılmamış olması bu makalenin yazımının esas gerekçesidir ve bu başlangıcın ardından daha kapsamlı çalışmaların diğer meslektaşların katılımıyla gerçekleşmesi ümit edilmektedir. Uluslararası alanda dahi çok az kaynak olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye’de sosyoterapinin henüz “keşfedilmemiş” olması nispeten anlaşılabilir bir durumdur.

2. Kavramlar ve Arayışlar

Sosyoterapi, “Bir kişiye yardım etmek üzere, kişilerarası (interpersonal) düzenlemelerle onun çevresini modifiye etmeye dayanan destekleyici terapi yaklaşımıdır.”¹ Merkezi İsveç’te bulunan *Conscientia Enstitüsü*, sosyoterapiyi, terapötik süreçte “prensipler ve kurallar geliştirerek organizasyonu yeniden yapılandırma, işbirliğini destekleyerek cezalandırma ve rekabet zihniyetini ortadan kaldırma; herkese farkındalık ve daha fazla bilgi sunarak, kişisel-gelişim yoluyla ve iyi davranışlarla kendini-gerçekleştirme duygusunu uyarma” şeklinde tanımlamıştır.² Bu anlamda, sosyoterapi yaklaşımı, “kişilerarası” boyutları ve karşılıklı etkileşimi baz almasıyla psikoterapinin birey eksenli çalışmalarının ötesine geçmektedir. Sosyoterapi, terapist kadar grupta yer alanların da sağaltım sürecinde belirli rol ve işlevler yerine getirdikleri, kendileri iyileşirken karışdakini iyileştirdikleri bir süreçtir.

Dr. Livia Lozsi’nin başkanlığını yaptığı, Slovakya’daki *Sosyoterapi ve Psikoterapi Derneği*, Sosyoterapi disiplininin tanımı, metodolojisi ve etik prensipleri konularında belirli eksenler oluşturmuştur. Derneğin resmi tanımlamasına göre, “Sosyoterapi sosyal ilişkilerin terapisisidir. Multi-disipliner bir karaktere sahiptir ve genellikle sosyal hizmetler, psikoterapi, psikoloji, özel eğitim, medikal eğitim, hukuk, sosyoloji ve tıp alanından edinilen bilgilerden istifade eder.”³ Bu yaklaşım, sosyoterapiyi sosyolojinin bir uç vermesi, uygulama alanı olarak gören bakış açısından farklılaşır;

¹ <http://psychologydictionary.org/sociotherapy>

² <http://www.conscientia.se/en/sociotherapy.php>

³ <http://www.socioterapia.info>

bunda dernek bünyesindeki uzmanların genellikle sosyoloji geri planına sahip olmaması etkilidir.

Terapi sürecini sosyal ilişkiler düzlemine oturtması, sosyoterapinin özgün ve güçlü yanını teşkil eder. J. Stuart Whiteley’in ifadesiyle, “Psikoterapi, esasen terapistin bireyin iletişimlerini yorumlamasından kaynaklanan anlayışa dayanan bir dinleme sürecidir ve daha stabilize bir duygusal yaşamın gelişimini kolaylaştırmaya çalışır. Sosyoterapi ise kişilerarası (interpersonal) etkileşimlerle sorunların üstesinden gelmeyi hedefleyen, yeni ve daha tatmin edici yollarla davranış değişikliğine dayanan, daha aktif bir süreçtir” (Whiteley, 1986). Terapi süreci daha dinamik bir hal kazanmıştır.

Sosyoterapi ve Psikoterapi Derneği’ne göre “Sosyoterapinin amacı, bireyde ve onun sosyal sisteminde gerilimin hafifletilmesi için, içsel potansiyelini ve sosyal ilişkiler kapasitesini kuvvetlendirerek, bireyin yaşam kalitesini artırmaktır. Sosyoterapi, dezavantajlı olan, tehdit altındaki ve karşılıklı çatışma halindeki sosyal gruplarla ve bireylerle çalışır. Buradaki tarafların her biri eşit partnerler olarak görülür ve hiçbiri problemin kaynağı olarak değerlendirilmez.”⁴ Sosyoterapinin bu prensibi önemlidir, terapist çatışan taraflar arasında kimin haklı olduğunu açığa çıkaracak bir hakem değildir. Sosyal olaylar ve problemler çoğu zaman karmaşık tablolar ortaya koyarlar ve asıl mesele yaşanan acıyı çözmek, dindirmektir. Bir “haklılık” mütalaası yapmak sosyoterapistin ilgi alanının tamamen dışındadır. Yaşanan olumsuzlukların oluşturduğu tahribatı aşmak asıl hedeftir.

Aslında sosyoterapiyi önceleyen yaklaşımlar, nüve halinde köklerini klinik sosyolojide bulur. Louis Wirth, Amerikan sosyoloji dünyasının oldukça erken bir döneminde (1930’lar) çocuk gelişimiyle ilgili, sosyal psikiyatrinin, sosyal hizmetlerin ve klinik sosyolojinin yaklaşımlarını tartışırken önemli bazı hususların altını çizmiştir. Wirth’e göre, “davranış problemlerine sosyolojik yaklaşım, çocuğun davranışlarını kontrol etme ve yeniden-düzenleme yönünde bir ilgi göstermediği sürece esasen sadece teorik ve akademik kalacaktır.” (Wirth, 1931, s.64) Bu açıdan uygulamalı bir sosyolojik yaklaşım, davranışlara müdahaleyi ve onları rehabilite etmeyi gündeme getirir. Bu anlamda, teorik yaklaşımın ötesine geçerek “iyileştirme”yi hedefleyen bir sosyolojik uygulama alanı tesis edilmelidir (Wirth, 1931, s.64-65). Bu bağlamda, sosyologun çocuk davranış problemleriyle alakalı olarak yüzleştiği en önemli terapötik görevlerden birisi, “çocuğun sosyal dünyasının modifikasyonu ve

⁴ <http://www.socioterapia.info>

manipülasyonudur” (Wirth, 1931, s.65). Görüldüğü gibi, ileride sosyoterapiyi şekillendirecek bazı prensipler burada kendini hissettirmektedir. Louis Wirth bunları söylediğinde, sosyolojinin kurucusu Auguste Comte’un vefatının üzerinden, bir asırdan az bir zaman henüz geçmişken Pozitivist Sosyoloji paradigması, yorumsamacı/anlamacı alandan değil; tam da Pozitivist ekolün bir “uç vermesi” şeklinde tezahür eden uygulamalı alandan kırılmış oluyordu. Çünkü, sosyoloji bir uygulamalı terapi disiplini olarak değerlendirildiğinde, artık “var olanın”, “olguların” bir yansıması olan, tıpkı fen biliminin benzeri bir bilim olduğu iddiası geçersizleşiyordu. Bu anlamda, burada söz konusu olanın fen bilimleri-teknoloji ilişkisine benzer bir farklılık ve bağlantı arz ettiği de dile getirilebilir. Bir diğer deyişle, tıpkı teknolojinin fen biliminin buluşlarından istifade etmesi gibi, sosyoterapi sosyolojinin kuramsal gelişmelerinin bir ifade ve uygulama alanı şeklinde işlev kazanıyordu.

3. Sosyoterapinin Metodu

ABD’de, gerek teorik gerekse uygulamalı çalışmalarıyla sosyoterapi literatürüne büyük katkılar sunmuş olan Dr. Marshall Edelson, uzun yıllara yayılan çalışmaları ile bir gruplar teorisi ve organizasyon sistemi teorisi geliştirerek akıl hastanesi organizasyonu ve teröpatik topluluk hususlarında önemli açılımlar gerçekleştirmiştir. Araştırmaları sonucunda, hastalar, personel ve hasta-personellerin karşılıklı bağlılığı üzerinden şekillenen bir terapötik topluluğu ve hastanedeki bireysel çeperleri aşan sosyal sistemi resmetmiştir (Edelson, 1970, s.19). Sosyoterapi, bu kolektif ve karşılıklı bağlara dayanan örüntü üzerinden, diyalojik olarak bir sağaltım süreci sunmaktadır. Hastaların, terapi görenlerin travma ve şiddet kurbanlarının terapist ile olduğu kadar birbirleriyle de samimi diyaloglar kurmaları iyileşme sürecinin dayanakları arasında yer alır.

Sosyoterapinin işleyişinde ve metodunda karşılıklı etkileşim genellikle vurgulanmıştır: “Sosyoterapi, çoklu katılımlarla sosyal ilişkileri işlevselleştirmeye çalışan bir sinerji fiilidir. Sosyoterapist, terapi görenin gelişimleri önündeki engelleri görmelerine yardımcı olur ve bu engelleri sosyal sistemin diğer katılımcılarıyla işbirliği halinde aşmaları için çeşitli yollar önerir ve organize eder.”⁵ Dr. Peter Bierenbroodspot’a göre sosyoterapi, esasen belirli prensiplere göre

⁵ <http://www.socioterapia.info>

tertip edilmiş klinik düzenlemelerle oluşturulan ortamı terapötik olarak kullanarak hastayı “dış dünya” ile yüzleştirir. Psikoterapide ise farklı olarak iç dünya ile yüzleşme söz konusudur (Aktaran Richters ve diğerleri, 2008, s.101). Bierenbroodspot’ın Sosyoterapi için önerdiği prensipler şu şekildedir:

1. Tüm seviyelerde, ne olup bittiği hususunda herkesi bilgilendiren, karşılıklı iletişim
2. Sempati duygusunu grup içinde takviye edecek ortak karar alma iradesi
3. İktidar ve sorumluluğun demokratik olarak paylaşıldığı liderlik
4. Konsensüsü hedefleyen pozitif bir tartışma süreciyle ortak kararlar alma
5. “Burada ve şimdi” sosyal etkileşim yoluyla sosyal öğrenme (Richters ve diğerleri, 2008, s.101).

Avrupa’da sosyoterapi terapötik gruplar şeklinde uygulanmıştır. Buradaki temel mantık şudur: Bir toplumun “ters imgesi” olarak oluşturulan bir topluluk, o toplumun oluşturduğu zayıflara karşı terapötik bir işlev görebilir (Richters ve diğerleri, 2008, s.101). Sosyoterapinin temel prensiplerinin uygulanması hususunda Prof. Dr. Annemiek Richters ve ekibi şu safhaları önermektedir: emniyet, güven, özen, saygı, kurallar ve hatıralar (Richters ve diğerleri, 2008, s.106-108). Bu aşamaları sosyoterapi uygulamasında kolaylaştırıcı olarak görev alan sosyolog/terapist özenle ve dikkatle hayata geçirmeye çalışmalıdır. En son aşamada ise tüm bu ilkelerin toplamda entegrasyonu oluşturulmalıdır (Richters ve diğerleri, 2008, s.108). Sosyoterapinin bu safha ve prensipleri, Ruanda’dai soykırım kurbanlarının terapi süreçlerinde kullanılmıştır ve bu konuda halen devam etmekte olan bir proje vardır. Yaşadıkları travmanın derinliği nedeniyle çok hassas olan hayatta kalmış kurbanların, ilk aşamada geçmiş anılarıyla yüzleşmeleri tercih edilmemektedir. Öncelik daha çok yoksulluk, aile içi problemler, sağlık meseleleri, uyuşturucu kullanımı gibi güncel sorunlara verilmektedir. Ancak, terapi uygulama toplantısının sonuna doğru, katılımcılar arasında karşılıklı güven ve saygı tesis edildikten sonra geçmişin acı veren anıları hatırlanmaktadır.⁶ Geçmişin yıpratıcı travmaları ardından, Ruanda’da barış ve huzurun hâkim olduğu bir sosyal ortam oluşturmayı amaçlayan *Topluluk Temelli Sosyoterapi Programı* (Community Based Sociotherapy Program, CBSP) 2013-2016 döneminde, yaklaşık

⁶ http://www.sociotherapy.org/about_sociotherapy/methodology__principles

olarak 23.000 kişinin katılacağı, 1800 sosyoterapi grubu oluşturmayı hedeflemektedir. Bu amaçla 2005 yılından itibaren 200 kişi “sosyoterapi kolaylaştırıcısı” olarak yetiştirilmiştir. 2016 yılında, yetmiş 500 sosyoterapist olması hedeflenmektedir.⁷ Prof. Dr. Annemiek Richters 2004 yılından itibaren Ruanda’daki sosyoterapi programlarında danışman ve araştırmacı olarak görev almıştır. Ruanda 2013-2016 sosyoterapi projesi altı temel sonucu elde etmeye odaklanmıştır:

1. Artan psikososyal esenlik, kişilerarası uzlaşma ve sosyoterapi uygulanan yerlerde yaşayan insanlar arasında sosyal bağların güçlendirilmesi

2. İyileştirme ve uzlaşma süreçleriyle, topluluk üyeleri arasında, bireyleri etkileyen psikososyal konuları belirleme gücünü artırmak

3. Psikososyal ve ekonomik gelişim yararına sosyoterapi gruplarının sürdürülebilirliğini sağlamak

4. Sosyoterapi içinde uygulanan metotların etraflı bilgisine ulaşarak gerçekleştirilen müdahalenin etkisini pekiştirmek

5. Var olan kurumlar aracılığıyla programın yayılmasını sağlamak üzere sosyoterapinin metotları ve etkililiği hakkında artan bir yerel ve ulusal farkındalık

6. Büyük Göller Bölgesi’nde ve muhtemelen çatışma-sonrası durumunda bulunan başka ülkelerde, sosyoterapi programlarının daha da gelişmesini kolaylaştıracak, topluluk-temelli sosyoterapinin geçiş sürecinde adaletin tesisi (transitional justice) konusunda pozitif katkıları olduğu konusunda, uluslararası kabul görmek.⁸

Ne var ki bireye daha çok odaklanmış bir sosyoterapi de mümkündür. Kişi-merkezli sosyoterapide de katılımcılarda ortaklık, paylaşım duygusu ve şefkat oluşturulmaya çalışılır. Bu, ahenkli “bir aradalık” hali içinde, karşılıklı anlayış ve empati ile sağlanabilir. Sosyoterapötik bir karşılaşma, her şeyden önce ait olmaya dair insani ihtiyaca cevap verdiği için faydalı ve işlevseldir. Bu anlamda, “esenlik ve bütünlük duygularını yükseltirken yabancılaşmayı azaltır. İşbirliğini artırır ve hasmane rekabeti azaltır” (Wilkins, 2012, s.248). Bireyin merkeze alınması, onun bir bütünün parçası olduğu gerçeğini kabul etme noktasında bir engel teşkil etmemektedir. Bütünlük ve

⁷ http://www.sociotherapy.org/program_2013_2016

⁸ <http://www.annemiekrichters.nl/rwanda/new-sociotherapy-progam-2013---2016>

harmoni içinde bir pozisyon ve anlam sahibi olduğunu bilmek bireye esenlik verecek bir süreçtir.

4. “Yapboz”un Bir Parçası Olmak

Sosyoterapi üzerine yürütülen bir analiz/tartışma, kaçınılmaz olarak bağlantılı bir diğer disiplini gündeme getirmektedir: *logoterapi*. Prof. Dr. Viktor E. Frankl geliştirdiği terapi sistemini, Yunanca akıl, bilgi, anlam gibi anlamları karşılayan *logos* sözcüğünden esinlenerek, Logoterapi olarak adlandırmıştır. Varoluşçu felsefenin bir formu olarak kabul edilen logoterapide, iyileştirme bireyin evrendeki biricik varoluşunun aranma sürecinde gerçekleşir. Burada, insanın biyolojik olarak indirgenebilecek mekanik fonksiyonların ötesinde daha derin bir boyutu bulunduğu ve alternatifler arasında seçme özgürlüğüne sahip olduğu anlayışı söz konusudur (Crumbaugh, 1971, s.375). Frankl’ın ifade ettiği anlamda logoterapi “grup terapisi” tekniklerine de yer vermektedir. Bu bağlamda önerilen, bireyin ötekiyle yüzleşmesi ile sınırlı değildir. Daha da öteye giderek duygu (feeling) ve duygulanımların (emotion) karşılıklı aktarımı ve paylaşımı seviyesine ulaşmak amaçlanmaktadır. Prof. Frankl’ın logoterapi anlayışına göre, “hayat yine hayattan gelir/kaynaklanır” ve bu anlamda birey daha büyük bir Gestalt’ın⁹ parçası olduğunun farkına varmalıdır (Crumbaugh, 1971, s.384). Kişilerarası (interpersonal) terapi tekniklerini ve egzersizlerini bünyesinde barındıran logoterapi yaklaşımı, Joseph B. Fabry tarafından Doğu dinleriyle/felsefeleriyle (Hinduizm, Taoizm, Budizm, vd.) karşılaştırmalı ve ilişkili olarak tartışılmıştır (Fabry, 1975). Bu ilişkilendirme, daha önce iki ayrı yerde tartıştığımız, Sufizmin (Tasavvuf) terapötik kullanımı potansiyelini akla getirmektedir (Akman, 2010 ve Çaldak-Akman, 2012). Çağdaş toplumun ihtiyaçları çerçevesinde, sosyoterapinin sağaltıcı teknikleriyle sosyolojiyi terapötik bir yaklaşımla ele alıp değerlendirecek olan bir ekol gelenekten beslenerek sufi ve dervişane bir hayatın huzur verici imkânlarından istifade edebilir. Türkiye’deki tasavvuf gelenekleri böylesi bir müspet açılıma uygun, zengin ve renkli bir zemin sunmaktadır. Asya inanç sistemlerinin ve felsefelerinin logoterapi için bütünleyici bir fikir alanı olarak sunulmasına benzer bir şekilde, biz de Türkiyeli sosyal ve insani bilimciler olarak Sufizmin klasik ve geleneksel kaynaklarını sosyoterapi uygulamalarında değerlendirebiliriz. Tasavvufun “nefis

⁹ Almanca “biçim” kelimesidir. Psikoloji literatüründe, elementlerden oluşan, bütüne dair konfigürasyon anlamında kullanılır. Bkz: <http://www.psychologydictionary.org/gestalt>

tezkiyesi” metodolojisinin sosyoterapötik potansiyelini şimdilik, daha sonra başka bir makalede tartışılmak üzere erteleyebiliriz. Ne var ki şu kadarı söylenebilir, mistik ve spiritüel uygulamalar, modern bireyin ruhunda yer alan “eksiklik”, “yarım kalmışlık” ve “yabancılaşma” gibi duyguların giderilmesinde önemli ve engin bir potansiyele sahiptir. Bu alternatif uygulamaların ve gelenekselliğin modern bilimin metotlarıyla sentezlenmesi sonucunda terapi gören birey hayatının anlamlı olduğunu, büyük bir yapbozun (puzzle) parçası olduğunu ve resmin ancak kendisiyle tamamlanabileceğini hissedebilir. Anlam kaybı sonunda buhranlar yaşayan birey için bu hiç de azımsanacak bir kazanım değildir.

5. Eleştirel İtirazlar

Sosyoterapinin imkânına ve var olabilme zeminine itirazlar da eksik olmamıştır; gerek sosyoloji alanının içinden, fiilen sosyoterapiden uzak durulmasıyla gerekse psikoloji alanından, adeta kendi disiplinlerine karşı bir rakip geliyormuş gibi mesafeli bir duruş sergilenmiş olması, sosyolojinin terapötik kullanımının önünde ciddi bir blokaj oluşturmuştur. Sosyoterapi, özellikle travmatik olayların kurbanlarına ve taraflarına uygulandığında, “itibar ve değer duygusunun yeniden kazandırılmasını, güvende olma hissi verilmesini, zihinsel ve sosyal gerilimin azaltılmasını amaçlamaktadır” (Richters, 2010, s.97). Bu hedef ne kadar başarılabilmmiştir? Açıkçası, sosyoterapiyi olumlayan metinlerin azlığı, itirazlar, eleştiriler zemininde de görülmektedir. En temel araştırma kitap ve makalelerinin bir düzineyi aşmadığı bir alanın sistematik ve çok boyutlu eleştirileri neredeyse yok denecek düzeydedir. Eleştiriler ve itirazlar çoğunlukla enformel alanlarda, gayriresmî iletişim zeminlerinde, forumlarda vs. kalmaktadır. Teorik bir kurgudan çok, kendisini uygulamalı bir disiplin olarak tesis eden sosyoterapinin olumlayıcı veya olumsuzlayıcı eleştirileri de kendilerini uygulamalı olarak var edebilmelidir.

Sosyoterapistler ve klinik sosyologlar, bir taraftan psikiyatri, psikoterapi, vb. alanlardaki gibi etkili terapötik yöntemler geliştirirken; diğer taraftan da sosyoloji çeperinin içinden gelen tepki ve eleştirileri göğüsleyerek, sosyoterapiyi daha tam bir disiplin olarak inşa etmelidirler (Knudten, 1986, s.84). Uygulama çalışmalarıyla sistematizasyon girişimleri bağlantılı olarak yürümelidir. Eleştiriler eğer enformel ortamlardan akademik zeminlere doğru genişler ve daha

görünür hale gelirse bu eleştirilere verilecek cevaplar da literatürün gelişimine olumlu katkı sunacaktır.

6. Sonuç

Sosyolojinin uygulama alanı denince herhâlde uluslararası alanda da Türkiye’de de en çok akla kamuoyu araştırmaları gelmektedir. Gerçekten de bu alanda sosyoloji çok işlevsel olmuştur. Bir terapi uygulaması olarak sosyolojinin kullanımı, on yıllar boyunca hep cılız bir ses olarak kalmıştır. Bu alandaki öncü çalışmalar Amerika’da ve Avrupa’da yapılmıştır. Son yıllarda, çatışma-sonrası bir toplumda rehabilitasyon ve terapi süreçlerinin etken bir ögesi olarak sosyoterapi Afrika’da kullanılmaktadır. Sosyoterapinin geleceği nereye gidiyor? Bunu ancak zaman gösterebilir. Bu disiplinin doğum süreci belki de henüz tamamlanmamıştır ve hala devam etmektedir. Türkiyeli sosyologların bugüne kadar bu süreçte rol almamış olması, bugünden sonra da bu durumun sürmesini gerektirmez. Bilimsel araştırma ve uygulama açısından geniş bir alan el değmemiş olarak önümüzde duruyor. Yapılması gereken, önce teorik ve kavramsal bir düzlemin oluşturulması, ardından yavaş yavaş uygulama alanlarının seçilmesi ve ilk adımların atılmasıdır. Sosyoterapi, ülkemizin müstakbel sosyoterapistlerini beklemektedir.

Kaynakça

- Akman, K. (2010). Sufism, Spirituality and Sustainability: Rethinking Islamic Mysticism through Contemporary Sociology, *Comparative Islamic Studies*, 4.
- Crumbaugh, James C. (1971). Frankl's Logotherapy: A New Orientation in Counseling, *Journal of Religion and Health*, 10, 4, 373-386.
- Çaldak, H. ve Akman, K. (2012). *Sufi Ethics: Answers of the Tradition to Contemporary Issues*, Culture and Politics in the New Middle East, Y. Aktay, P. El-Sharkawy, A. Uysal (ed.), Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü.
- Edelson, M. (1970). *The Practice of Sociotherapy: A Case Study*, New Haven and London: Yale University.
- Fabry, Joseph B. (1975). Logotherapy and Eastern Religions, *Journal of Religion and Health*, 14, 4, 271-276.
- Knudten, R. (1986). The Practice of Clinical Sociology and Sociotherapy, *Clinical Sociology Review*, 4, 1, 82-84.
- Richters, A., Dekker, C., Scholte, W. F. (2008). Community based sociotherapy in Byumba, Rwanda, *Intervention*, 6, 2, 100-116.
- Richters, A., Dekker, C., Rutayisire, T. (2010). Care as a turning point in sociotherapy:

Remaking the moral world in post-genocide Rwanda, *Medische Antropologie*, 22 (1), 93-108.

Whiteley, J. Stuart (1986). Sociotherapy and Psychotherapy in The Treatment of Personality Disorder: Discussion Paper, *Journal of the Royal Society of Medicine*, 79, 721-725.

Wilkins, P. (2012). Person-Centered Sociotherapy: Applying Person-Centered Attitudes, Principles and Practices to Social Situations, Groups and Society as a Whole, *Hellenic Journal of Psychology*, 9, 240-254.

Web-Siteleri:

<http://www.ifdp-africa.org/sociotherapy.html>

<http://www.sociotherapy.org>

<http://www.socioterapia.info>

<http://www.annemiekrichters.nl>

<http://www.pantarhei.org>

<http://www.sociotherapy.org.ua>